

РАБОТА З ТЭКСТАМІ НАВУКОВАГА СТЫЛЮ НА ЗАНЯТКАХ ПА ФІЛАЛАГІЧНЫХ ДЫСЦЫПЛІНАХ

Азарка В.У., Васілеўская А.С.

Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка, Мінск

Адна з асноўных задач сучасных вышэйшых навучальных устаноў – падрыхтаваць студэнтаў да ажыццяўлення прафесійнай дзейнасці ў інфармацыйным асяроддзі, г.зн. навучыць працаваць з рознымі крыніцамі інфармацыі, у тым ліку з навуковай літаратурай. Як гэта ні парадаксальна, студэнты, якія практычна ўвесь час знаходзяцца ў інфармацыйным асяроддзі (тэлебачанне, радыё, камп’ютарныя сеткі), дэманструюць няўменне працаваць з матэрыялам вучэбных дапаможнікаў, навуковымі артыкуламі, энцыклапедыямі.

Навуковы стыль абслугоўвае шырокую сферу чалавечай дзейнасці – навуку, адукацыю і асвету. Кожная з пералічаных сфер патрабуе рэалізацыі спецыфічных мэт, ужывання адметных жанраў, выкарыстання своеасаблівых моўных адзінак. Таму традыцыйна ў межах навуковага стылю вылучаюць тры падстылі – уласна навуковы, навукова-вучэбны і навукова-папулярны. Будучаму настаўніку пачатковых класаў неабходна авалодаць метадыкай працы з тэкстамі розных жанраў навуковага стылю – вучэбным дапаможнікам і падручнікам (навукова-вучэбны падстыль), навуковым артыкулам (уласна навуковы падстыль), выданнямі навукова-папулярнага характару.

Іменны характар стылю, адсутнасць эмацыянальна-экспрэсіўнай лексікі, насычанасць тэрміналогіяй, спецыфічны сінтаксіс, наяўнасць табліц, графікаў, дыяграм, схем і формул робяць навуковы стыль дастаткова складаным для ўспрыняцця і разумення. Авалоданне прыёмамі работы з навуковым тэкстам павінна адбываецца на занятках па ўсіх прадметах, але менавіта пры вывучэнні філалагічных дысцыплін студэнты маюць магчымасць атрымаць звесткі аб прыродзе тэксту, тыпах і стылях маўлення, моўных асаблівасцях навуковага стылю, асноўных відах перапрацоўкі тэксту і г.д.

Пры вывучэнні лінгвістычных дысцыплін мова выступае ў дзвюх іпастасях – як прадмет навучання і як сродак навучання, што прыводзіць да шэрага супярэчнасцяў, з якімі сутыкаюцца выкладчыкі: 1) паміж неабходнасцю пастаяннага выкарыстання ў адукацыйным працэсе прыёмаў самастойнай работы з тэкстамі навуковага стылю і адсутнасцю у студэнтаў уменняў і навыкаў такога віду дзейнасці; 2) паміж абавязковай наяўнасцю пэўнага ўзроўню падрыхтоўкі для работы з тэкстамі навуковага стылю і тым, што менавіта чытанне навуковай літаратуры з’яўляецца своеасаблівым ключом да ўдасканалвання камунікатыўнай і прафесійнай кампетэнцыі будучых спецыялістаў; 3) паміж патрэбай выкладчыка ў пэўных ведах па арганізацыі спецыяльнай вучэбнай дзейнасці з тэкстамі і адсутнасцю адпаведных метадычных і дыдактычных матэрыялаў.

Галоўнае месца ў сістэме падрыхтоўкі студэнтаў займае праца з вучэбным дапаможнікам, у якім і прадстаўлена кола ведаў (паняццяў, заканамернасцяў, асноўных фактаў), што складаюць змест навучання ў адпаведнасці з адукацыйным стандартам. У працэсе навучання вучэбныя дапаможнікі павінны выконваць не толькі інфармацыйную функцыю – быць сродкам перадачы гатовых ведаў, але і развіццёвую – садзейнічаць фарміраванню уменняў і навыкаў самастойнага мыслення, крытычных адносін да атрыманай інфармацыі, навыкаў самастойнага разгляду з’яў, творчага і комплекснага падыходу да рашэння вучэбных задач.

На нашу думку, у практыцы выкладання філалагічных дысцыплін магчымасці вучэбных дапаможнікаў выкарыстоўваюцца недастаткова поўна, часцей за ўсё для самастойнай падрыхтоўкі студэнтаў да практычных заняткаў, залікаў ці экзаменаў. Пры гэтым многія студэнты сутыкаюцца з пэўнымі цяжкасцямі нават пры выкананні заданняў рэпрадуктыўнага характару, паколькі не ўмеюць размяжоўваць асноўную і другарадную інфармацыю, супастаўляць, класіфікаваць і сістэматызаваць матэрыял. Таму работа з вучэбным дапаможнікам павінна быць спецыяльна арганізаванай і

выкарыстоўвацца пастаянна пры правядзенні лекцый, практычных заняткаў, арганізацыі кіруемай самастойнай работы.

На лекцыі вучэбны дапаможнік можа стаць сродкам стварэння праблемнай сітуацыі, крыніцай дадатковай інфармацыі. Пры гэтым можна выкарыстаць наступныя віды заданняў: а) падаць у час лекцыі некалькі розных поглядаў на праблему і параўнаць з тым, што прадстаўлена ў вучэбным дапаможніку; б) знайсці ў вучэбным дапаможніку інфармацыю, якая не прагучала ў лекцыі, або адзначыць матэрыял лекцыі, які не прадстаўлены ў вучэбным дапаможніку; в) скласці слоўнік тэрмінаў па тэме, паказаўшы рода-відавыя, сінанімічныя, антанімічныя адносіны паміж імі.

У якасці дамашняга задання да практычных заняткаў студэнтам можна прапанаваць перадаць тэарэтычны матэрыял у выглядзе табліц, схем, графікаў, канспектаў розных відаў, сфармуляваць пытанні да тэксту або яго часткі, скласці красворд, падабраць матэрыял да тэрміналагічнай дыктоўкі, падрыхтаваць вучэбны пакет па тэме (кластар, апорная (логіка-сэнсавая) схема, карткі з ілюстрацыйным матэрыялам).

З першага курса студэнтаў трэба знаёміць з этапамі аналізу навукова-вучэбных тэкстаў: *падрыхтоўчы этап* мае на мэце падрыхтоўку да ўспрымання зместу, што абумоўлівае выкарыстанне прыёму прагназавання зместу, арганізацыю працы з тэрмінамі, прымяненне навыкаў праглядавага чытання; *этап азнаямляльнага чытання* забяспечвае разуменне асноўнага зместу тэксту, для актывізацыі ўвагі чытанне павінна суправаджацца прыёмамі “Заўвагі на палях”, “Ацані тэкст” і інш.; *этап інфармацыйна-сэнсавай апрацоўкі тэксту* вырашае задачу ўсведамлення і запамінання інфармацыі і прадугледжвае сэнсавы, структурны і моўны аналіз, размежаванне галоўнай і другараднай, вядомай і невядомай інфармацыі, вылучэнне інфармацыі-ілюстрацыі і інфармацыі-аргументацыі, пісьмовую фіксацыю інфармацыі ў выглядзе плана (простага і складанага; пытальнага, назыўнога, тэзіснага, цытатнага), тэзісаў, апорных схем, табліц, канспекта, рэзюме.

Арганізуючы працу з іншымі жанрамі навуковага стылю, варта памятаць, што тэксты гэтага стылю выкарыстоўваюцца не толькі з мэтай выкласці і абгрунтаваць навуковыя веды, але і актывізаваць лагічнае мысленне чытача. Любы твор навуковага стылю павінен паказаць логіку развіцця думкі, можа і павінен стаць узорам для падрыхтоўкі самастойных тэкстаў. У працы з уласна навуковымі і навукова-папулярнымі тэкстамі могуць быць выкарыстаны такія прыёмы: а) аналіз тэксту (сэнсавы, структурны, кампазіцыйны, стылістычны), б) складанне плана тэксту, в) згортванне зместу тэксту і прадстаўленне яго ў выглядзе канспекта, анатацыі, рэферата, г) падрыхтоўка на аснове прачытанага матэрыялу слоўнікавага артыкула для слоўніка лінгвістычных тэрмінаў або энцыклапедыі, д) напісанне рэферата на аснове некалькіх артыкулаў, е) параўнанне розных поглядаў на адну і тую ж праблему, розных падыходаў да азначэння аднаго і таго ж паняцця і фармулёўка ўласнага погляду на праблему, ж) азначэнне тэрмінам, з якімі ўпершыню сустрэліся ў прачытаным тэксце, з) падабор да тэрмінаў аднакарэнных або пабудаваных па той самай мадэлі і інш.

Такім чынам, работа з тэкстамі навуковага стылю павінна быць скіравана на дасягненне агульнай адукацыйнай мэты – усведамленне тэарэтычнага матэрыялу, развіццё пазнавальнай дзейнасці, павышэнне цікавасці да працэсу навучання, развіццё здольнасцяў да самастойнай аналітычнай і ацэначнай работы. Перад выкладчыкамі філалагічных дысцыплін стаіць няпростая задача – узброіць студэнтаў метадамі і прыёмамі работы з навуковай літаратурай, будаваць вучэбную дзейнасць так, каб узнікала пастаянная неабходнасць у выкарыстанні гэтых метадаў і прыёмаў.